

A közoktatásügyi miniszter XXVII. jelentése.

— Népoktatásügy. —

Folyóiratunk jelen évfolyamának 2. füzetében ismertette volt a miniszter 1896/97. tanévi jelentésének IV. szakasza, mely a középiskolai oktatással foglalkozik. Most ismertetni kívánjuk az V. szakaszt, mely a népoktatás állapotáról számol be. E jelentésben még részletesebben van tárgyalva a népoktatásügy, mint az előző évi XXVI. jelentésben. A tárgyalásból első sorban a miniszternek azt a törekvését szemlélhetjük örömmel, mely a *nemzeti állam* megszilárdítására és kiegészítésére irányul. Az e czélból elért eredményeket számokkal, a statistika megdönthetetlen igazságaival mutatja ki a jelentés, miből látszik, hogy az összes népoktatási intézetek mily nagy szolgálatokat tettek oktatásügyünk ily irányú fejlődésének.

Meggyőzően tünteti fel már a bevezetés a miniszternek helyes tanügypolitikáját, hogy nem csak a nemzetiségi vidékek, hanem a nagy magyar Alföld és más magyar vidékek oktatásügye is erős támogatást nyert az állami iskola felállítására által.

A bevezetés mondja el továbbá, hogy a községi és felekezeti iskolák részéről az 1893. évi XXVI. tez. értelmében 2903 tanítónak lett kiegészítve fizetése 3—400 frtig, mely czélra 676,838 frtot fordított a miniszter.

Az unitárius iskolák tanítói közül kettőnek 300 frtig, 35-nek 400 frtig lett kiegészítve fizetése. Tehát a 38 unitárius iskolánál alkalmazott 45 tanító közül esupán 8 nem részesült fizetés kiegészítésben. A gör. kel. felekezeti iskolai hatóságok vonakodnak e czélból az állami segílyt igénybe venni, de a miniszter a közig. bizottságokat szoroson utasítja annak ellenőrzésére, hogy a tanítók fizetési minimuma pontosan kiszolgáltatassék.

Részletesen emlékezik meg még a bevezetés a kereskedő-tanonez iskoláknak új szervezetéről, a fiumei közig. biz. szervezéséről, mely szerint Fiume is kir. tanfelügyelőt kapott. Az ujonnan szervezett gazdasági ismétlő iskolákról, melyeknek száma már 339 volt 1897-ben és szervezés alatt áll még 131. A miniszter vegyes intézkedései közül megemlítjük, hogy 14 román tanító a tanítástól eltiltatott. 100 tanító a magyar nyelv sikeres tanításáért 5000 frt jutalmat kapott. Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületbe a tanítók tagsági díj fizetése nélkül léphetnek be, hogy a turistaság iránt érdeklődést

keltsenek. Szóval a miniszternek igen számos hasznos rendelkezéseit tünteti még fel e rovat, melyeket mind föl nem sorolhatunk.

A szakasz I. fejezete a kisdédóvásról emlékezik meg igen részletesen, melyből konstatálhatjuk, hogy *a kisdédóvásügy lassan fejlődik*. A legszorosabb értelemben vett óvókötelesek közül, kiknek száma 254.325 gyermek, semmiféle óvóintézetbe nem járt 65.291 gyermek. Vagyis óvóintézetbe járt a 3—5 éves gyermekeknek 18·2%-a.

Az óvóintézetek száma ez évben különben 145-el szaporodott, vagyis 1844-ről 1989-re emelkedett. Fentartási költségük 1,093.191 forintot tett ki, melyből szaporodás 56.021 forint.

A II. fejezet szól a tulajdonképeni *népoktatásról*. A tankötelesek száma e tanévben volt 2,939.100 gyermek. Szaporodás esupán 0·28% vagyis 8.434 gyermek.

A mindennapi tanköteles gyerekek közül 85·49% arányban iskolába járt 1,726,276 gyermek, iskolába nem járt 14·51% arányban 298.910 gyermek. Az ismétlő iskolások tankötelesei közül 66% arányban iskolába járt 579.348 gyermek, nem járt 34% arányban 298.566 gyermek.

Igy megjegyezzük, hogy a 61.618 unitárius lakós közül tanköteles volt 11.567 gyermek, 91 gyermekkel több az előző évinél.

Ebből iskolába járt 9.261 gyermek a mi 77·98%-nak felel meg. Sajnos, hogy e statistika szerint a többi felekezettől kissé elmaradánk, mert esupán a gör. katolikusok esnek utánunk 62%-al s a gör. keletiek 63%-al. Első helyen állanak az ág. evangélikusok 90·50%-al, utánuk egyenlő arányban jőnek a róm. katolikusok és ev. reformatusok 84·84%-al. Örvedetes jelenségkép említjük meg, hogy nemzetiségi tekintetben *az összes iskolába járóknak 54·24%-a magyar anyanyelvű volt*, a mi az általános többségen felül 4·24% különbözetet mutat.

Népoktatásügyünk extensiv fejlődését mutatja azon táblázat, melynek tanúsága szerint 13 olyan törvényhatóság volt, melyekben az összes tankötelesek 90%-nál több járt iskolába. E tankerületekbe az erdélyi részekből csak Brassó megye esik bele. A városok között első helyen áll Kassa. Kolozsvár mindjárt a harmadik helyre sorakozik.

Nevezetes hibákat és mulasztásokat is sorol fel a jelentés, midőn kimutatja például, hogy 175-el több lett az előző évihez képest azon iskolák száma, a melyekben a magyar nyelv oktatása a törvény követelményének nem felel meg. Kimutatja a jelentés továbbá, hogy 12 r. kath., 302 gör. katolikus, 206 gör. keleti tanító nem akart megfelelni annak a kötelességnek, melyet az 1879. évi XVIII. tez. elébe szab a magyaryelv tanítását illetőleg, holott tudtak magyarul. E mulasztásokat különben erélyes miniszterünk nem nézi összedugott kézzel, hanem levonatja az illető felekezetekkel azoknak következményeit és gondja van rá, hogy a népoktatási törvény revisiója alkalmával az ebbeli hazafias érdekek esorbát ne szenvedjenek.

A tanítók száma e tanévben kereken 500-al szaporodott, a mi igen örvedetes adata a jelentésnek, valamint az is, hogy az iskolák

száma 67-el szaporodott. E szaporodás mind az állami iskolákra és azok tanítóira esik, minélfogva igen természetes, hogy a községi és felekezeti iskolák apadtak. Az állami iskolák szaporodtak 268-al. A községiek apadtak 52-vel, a róm. katolikus iskolák 51-el, az ág. ev. iskolák 9-el, a ref. iskolák 103-mal, az unitárius iskolák száma apadt 5-tel és így ma van 38 iskolánk. Jelleg szerint nekünk unitáriusoknak vegyes iskolánk van 34, fiú-iskolánk 3, leányiskolánk 1, a kolozsvári. A leányiskolák száma mindenik iskolafentartónál többségben van a fiúiskolák száma felett, kivéve az unitárius, az izr. és a gör. keleti felekezeteket. Az iskolák összes száma 16.951; a tanítók száma 27.150, melyből ma már 25 ezer, vagyis 92%-nál több képesített.

A felső népiskolákról a VI. fejezet szól. Ezeknek számát az a törekvés, hogy az oktatásügyet a középfokon lehetőleg egységesíteni kell, évről-évre apasztja. Számuk már csak 32, tehát az előző évinél 10-el kevesebb. A következő fejezetek *a polgári, felső leány és kereskedelmi iskolákról* szólnak.

A polgári iskolák fejlődésében nagy része van a közoktatási kormánynak, mert nem csak számukat szaporítja, hanem azok számára egyuttal évről-évre mintaszerű új épületeket emel, minélfogva ez intézmény rövid idő alatt arra a színvonalra fog emelkedni, a melyre fontos szerepénél fogva szüksége van. Ma még a földmivelői, az ipari és kereskedői foglalkozásokhoz sok előítélet fűződik; a polgári iskolai intézmény helyes reformálása lesz hivatva ez előítéleteket lerombolni s e társadalmi osztályokat a maguk megfelelő elhelyezkedésükben elősegíteni.

Igen fontosnak mondja a jelentés a polg. iskolák működését magyar nemzeti szempontból is. A 38.824 tanulóból 9.197 nem magyar anyanyelvű, kik közül legfőlebb egy ezer jár nem magyar tannyelvű intézetbe. Ha ehhez hozzá vesszük, hogy az állami polg. iskolák növendékei 11.261-et tesznek ki, kik többnyire nemzetiségi vidékek növendékei, de azért kifogástalan magyar szellemben kerülnek ki az iskolából: az állami polg. iskolák minél nagyobb számban való fejlesztését nem ok nélkül jelzi fontos állami feladatnak a jelentés. E tanévben 82 állami polg. iskola működött, melyből évi szaporulat 8. Az összes polg. iskolák száma 268, a szaporodás 22. A tanulók összes száma 38.824. A polg. iskolák növendékeinek megoszlását feltüntető táblázat szerint a polg. iskolát leginkább látogatják az izraeliták, vagyis 1000 tanulóból látogatja 76 izraelita, 13 unitárius, 16 ágostai ev., 12 róm. kath., 8 ref., 4 gör. keleti és 1 gör. katolikus. A tanítók száma — a helyetteseket nem óraadókat is beleértve — 1922. Ezek közül okleveles 1453, nem képesített 469. Férfi-tanító ezek között 1182, nő 740. A segédtanítók helyzetén a miniszter az által kíván segíteni, hogy fokozatosan a X-dik fizetési osztályba sorozza őket. Ezek száma 291.

A felsőbb leányiskolák fejlődésében felmerült mozzanatok közül kiemeli a jelentés azt, hogy a miniszter megbízásából Szuppán Vilmos

ministeri biztos új tantervet dolgozott ki ez iskolák számára, „mely egyfelől megszünteti, az eddigi tervben tapasztalt hiányokat, másfelől lehetővé teszi azt, hogy a kiválóbb növendékek a felsőbb leányiskolához esatolandó két éves felső tanfolyamban megszerezzék a gymnasiumi érettségi vizsgálat letételéhez szükséges ismereteket“.

A miniszternek ezen nagyfontosságú és új korszakot jelző intézkedése úgy látszik oda fejleszté a felsőbb leányiskolákat, a hová Molnár Aladár tervezte volt, midőn azokat középiskolai jelleggel kívánta felruházni.

A felsőbb leányiskolák növendékei, tanhelyiségei, fokozatosan szaporodnak, valamint a tanárok száma is emelkedőben van. Ez intézetek száma 24, melyből 12 állami, 3 községi, 3 református, 5 róm. katolikus és 1 magán jellegű.

A IX. fejezetben a *felső kereskedelmi iskoláról* emlékezik meg a jelentés. Igen részletesen tünteti fel azon adatokat, melyek az oktatás eredményére és az érettségi vizsgálatra vonatkoznak. 4 állami intézetben nagyobb volt a tanítási eredmény a közismereti, 12-ben a szak tantárgyakban, 19-ben pedig a szak- és közismereti tárgyakból egyenlő volt az eredmény. 35 intézet közül 32-ben volt érettségi vizsgálat, melyekre 1455 ifju jelentkezett. Sikerral vizsgázott 1008, a többi visszavetett, még pedig 2 óra 303, egy évre 140. Külön engedély alapján vizsgázott 55 egyén, többnyire már alkalmazott tisztviselők.

A tanulók száma e tanévben 4684 volt, 388-al több az előző évinél.

Az intézetek és tanárok száma is emelkedést mutat.

17 intézet tett kirándulást hosszabb tanulmányutra. A jelentés nagyon helyesli azon intézetek eljárását, melyek növendékeiket a költséges, fárasztó és sok időbe kerülő külföldi utak helyett, föllendült hazai iparunk és kereskedelmünk *helyi tanulmányozására* viszik.

A *tanítóképzőkről* a X. fejezetben számol be a jelentés. A 49 tanítóképzőben 520 tanár oktatott 3715 növendéket. A 26 tanítónőképző intézetben 303 tanár 2450 növendéket. E tanévet 5823 növendék fejezte be. Évközben kimaradt 342 tanuló, a mi a beirtottak 5·5%-nak felel meg. Megjegyzi a jelentés, hogy férfiak nem keresik annyira a tanítói pályát, mint a nők. Épen azért a jelentés szerint igyekszik a miniszter s a szegénysorsu tanulóknak a tanítói pályára való előkészülést minél szélesebb körű segélyezésekkel lehetővé tenni. Összesen 3978 növendék 64·5% arányban részesült segélyben vagy ösztöndíjban, mely összeg 329.561 frtra rugott. Az évi emelkedés 35.321 frt, melyből minden tanulóra 5·7 frttal több segély esett, mint az előző évben.

A 75 képzőintézetben együttesen 1444 oklevelet adtak ki, 83-al kevesebbet az előző évinél. Ebből 858 tanítói, 436 tanítónői elemi iskolai; 33 tanítói és 117 tanítónői polg. iskolai fokozatu.

A tanítóképzők növendékei száma 224-el, a tanítónőképzőké 352-vel szaporodott, mely körülmény némileg oszlatja azon aggodalmakat, melyeket a közelmúlt időben a tanító-hiány okozott.

Az *árva- és szeretetházakról* a XI. fejezet számol be, a menyenyiben a népoktatás ügykörét érintik. 89 árvaház közül 38-ban volt elemi iskola, 3 intézet pedig külön óvodát is tart fenn. A 9 szeretetház közül mindenikben volt iskola.

Ezekon kívül az orsz. tanítói nyugdíjalapból ez idő szerint 3 árvaház tartatik fenn: Debreczenben, Hódmezővásárhelyen és Kolozsvárott. Most épül a negyedik Kecskeméten. A 98 intézet 4234 növendéke közül 10 unitárius volt.

Az *iparos- és kereskedő tanoneziskolákat* a XII. fejezetben ismerteti a jelentés.

Az iparos-tanoneziskolák száma ez évben 364-ről 369-re emelkedett. A tanulók száma tesz 75.144, melyből szaporodás egy év alatt 2426 tanuló.

E számból unitárius vallású 282 tanuló. A 86 kereskedő-tanoneziskola 6076 tanulója közül csak 9 unitárius.

A jelentés népoktatásügyi része a XIII. fejezettel záródik, mely a kir. tanfelügyelők működéséről szól. Ebből megemlítjük, hogy 16.951 népiskola közül 5.866 iskolát látogattak meg a kir. tanfelügyelők, mely látogatás a múlt évvel szemben emelkedést mutat 2°/_o-al. Meglátogatták az összes iskoláknak 34.6^o/_o-át, a 38 unitárius iskola közül meglátogattak 18-at 47.3^o/_o-os arányban.

E jelentés Wlassics Gyula miniszternek 3-ik éves működését világítja meg. A jelentés e rövid ismertetéséből is meglátszik, hogy a miniszter gondoskodása a népoktatásügy minden részletére kiterjed, s avatott kézzel vezeti Magyarország mivelődés ügyét évről-évre mind magasabb színvonalra.

ISZLAI MÁRTON.

Hálaünnepélyt megnyitó beszéd.¹

Igen tisztelt közönség, kedves tanuló ifjak! Elhangzott a „Hymnus“, elhangzott azon érzelmek között, melyeket a teremtő az emberi szívekbe oltott, a legnemesebb, a legmagasztosabb: a hála érzelmei között. Hisz maga a teremtő, ki a világegyetemet megalkotta, ki teremtményeit ezernyi-ezer javaival elhalmozza, sem kíván egyebet tőlünk, minthogy hálas érzelmekkel viseltessünk iránta, s jótéteményeit jóra használjuk föl.

Boldog az, kinek lelkéből e szent érzelem nem hiányzik, mert ennek hatása a legnagyobb mértékben ösztönöz mindnyájunkat a jó eselekedetekre.

Hálás érdemeinket kifejezni, bennetek kedves ifjak azokat erősíteni ezélja a mi mostani összejövételünknek, ünnepségünknek.

Ime, itt ez előttem levő asztalon egy könyv fekszik, melynek neve „Aranykönyv“, e könyvben, a ki nem tud lelkével is olvasni, csak a betűket látja, de a kib nemes tettek, eselekedetek és polgári erények felmelegíteni, hevíteni képesek, az, a legnemesebb gondolatok hosszú végtelen láncolatát képes ebben fölfedezni. E gymnasium jótévedőinek nevei vannak e könyvben megírva és megörökítve, kiknek jótékonyosságuk nem csak abban állott és áll, hogy kenyeret adtak és adnak a nélkülözéssel küzködő szegény tanuló ifju számára, ruhát annak, ki nem képes magát az idő viszontagságai ellen a megfelelő ruházattal ellátni, hanem főkép abban, hogy az emberi nemesebb érzelmek, hazafiúi és polgári erények esiráit, a melyek az ifju, a gyermek keblében még csak szunyadoznak, életre kelti, tette, munkásságra serkenti s mint jótékony szellemek veszik körül azokat, kik a szépért, igazért, nemesért küzdeni nem szünnek, nem csak biztatva, bátorítva, hanem segítve is ott, hol arra szükség volt és van.

Mikor én e jótévedők emlékét szándékozom e helyen felelelni, jóllehet nyelvem nem képes érzelmeit tökéletesen kifejezni, mégis megvagyok arról győződve, hogy mindnyájuk lelkében visszhangra találnak szavaim, mert a jó tettnek van az a hatása, hogy

¹ Tartatott a székelykereszturi unitár. gymn. jótévedői emlékünnepeén 1898. május hó 19-én.